
İSLAMİ MODERNİZME YÖN VEREN BİR ÜST AKIL: “SAMUEL MARINUS ZWEMER”

A TOP WISE TO THE ISLAMIC MODERNISM: “SAMUEL MARINUS ZWEMER”

Doç. Dr. Abdülkerim SEBER

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

İslami İlimler Fakültesi

Tefsir Anabilim Dalı

aseber@agri.edu.tr

orcid.org/0000-0002-4881-3815

Atf Gösterme: SEBER, Abdülkerim, “İslami Modernizme Yön Veren bir Üst Akıl: “Samuel Marinus Zwemer”, *Ağrı İslâmi İlimler Dergisi (AGİİD)*, Haziran 2020 (6), s.01-27.

Geliş Tarihi:	Özet: Bu makale Zwemer’in “Hıristiyan Misyonerlerin, Müslümanların Kalplerine Ulaşma Metotları” adlı kitabı çerçevesinde yapılmış bir çalışmadır. Genelde müsteşriklerin, İslam dini ve Müslümanlar üzerindeki hedeflerini, emellerini, metotlarını ele almaktadır. Özelde de Zwemer’in faaliyetlerinin İslam âlemindeki yansımalarını konu edinmektedir. Bunun yanında bu çalışmada, Müslüman araştırmacıların son asırlarda müsteşriklerden hangi hususlarda etkilendikleri incelenmektedir. Bunlar, bugün İslam âlemini meşgul eden oryantalist fikirlerin ünlü misyonerin mezkûr eserinde ortaya çıkan plan muvacehesinde ele alınmaktadır. Diğer taraftan bu çalışmada Zwemer’in mezkûr eserindeki bazı tespitlere ve çelişiklere yer verilmiştir.
18 Aralık 2019	
Kabul Tarihi:	
20 Mayıs 2020	

© 2020 AGİİD

Tüm Hakları Saklıdır.

Anahtar Kelimeler: *Zwemer, Misyonerlik, Hıristiyanlık, İslami Modernizm*

Abstract: This article is based on Zwemer's Methods of Christian Missionaries and Their Reaching to the Hearts of Muslims. In general, it deals with the objectives, ambitions, methods of Islamists and Muslims. In particular, he reflects on the reflections of Zwemer's activities in the Islamic world. In addition, in this study, it has been examined in which subjects the Muslim researchers were influenced by the nationalists in the last centuries. Moreover, the orientalist ideas that occupy the Islamic world today are dealt with in the context of the plan of the famous missionary. On the other hand, in this study, some determinations and contradictions in Zwemer's work are also mentioned.

Keywords: *Zwemer, Missionary, Christianity, Islamic Modernism*

GİRİŞ

İslami kaynakların teşekkül devrine kısaca göz atacak olursak, Kur’ân’ın kitap haline getirilmesinde, sünnetin tedvininde ve usûl kitaplarının teşekkülünde Müslümanların ciddi bir hassasiyetleriyle karşılaşırız. Yani ilk asırlardaki Müslümanların, Yahudi ve Hıristiyanların kitaplarına, düşüncelerine, onlardan yapılan rivayetlere oldukça mesafeli yaklaştıklarını görürüz. Hatta geç de olsa Müslümanlığını ilan eden Ka’bu’l-Ahbâr’ın rivayetlerine karşı hala

ihtiyatla yaklaşıyoruz. Keza aynı saik ile olsa gerek, İsrâilî haberlere hiç değer vermeyiz. Üstelik İsrâiliyât konusu bilhassa tefsircilerimizce hala İslam dininin en önemli problemlerinden birisi sayılır. Bu uygulamalar daha işin başında dine olan samimiyetimizden ve bu konudaki titizliğimizden başka hiçbir şey ile izah edilemez. Belki de bundan dolayı bugün modernist olmayı veya bu vasıfla anılmayı genellikle kabul etmeyiz. Ne var ki modernizm olarak nitelendirilebilecek fikirler düşünce hayatımızı kuşatmışsa artık bizim bu vasfı kabullenip kabullenmememizin de pek fazla bir anlamı kalmamıştır. Kelimenin ihtiva ettiği manayı bir kenara bırakırsak, gerçekten bugün modern bilinen fikirleri savunan kimselerin bile ekseriyetle modernistliği kabul etmediklerine şahit oluyoruz. Binaenaleyh makalenin bizim de en zorlandığımız kısmı başlığı olmuştur. Zira bugün İslami modernizm adına ortaya atılan fikirler, Hz Peygamber (sav)’in ümmi olmadığı, yani peygamberlik gelmeden önce okuryazar olduğu, kıyamet gününde şefaatinin olmadığı ve Kur’ân’ın da kendisinden önce hiçbir kitabı neshetmediği gibi, Özellikle Zwemer’in hakkında eserler yayınladığı konular etrafında yoğunlaşmaktadır. Keza Zwemer’in, tevhidin “*Lâ ilâhe illallah / Allah’tan başka ilah yoktur*” sözünden ibaret olduğu, aslında Kur’ân’ın Cahiliye şiirinden ve Ehl-i Kitap kültüründen, Hz. Peygamber (sav) tarafından yapılan bir sentezden ibaret olduğuna dair İslam âleminde bir takım tezler üretilmektedir. Bugün İslam âleminde yenilik veya modernlik adına yapılan bu çalışmaların Zwemer’e ait “*Hıristiyan Misyonerlerin, Müslümanların Kalplerine Ulaşma Metotları*” adlı kitabında derli toplu bir vaziyette bulunması bizi bu fikirlerin Zwemer’in çalışmalarından bağımsız olmadığı düşüncesine sevk etmiştir. Makalemize bu başlığı vermemizin sebebi de budur. Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse, Tevhit akidesinin sadece “Lâ ilâhe illallah” cümlesinden ibaret olduğu, Kur’ân’da neshin olmadığı, Hz. Peygamberin ümmi değil, okur-yazar olduğu vs. modernist düşünceler Müslümanlar tarafından üretilmiş tezler değildirler.

Bilindiği gibi insan daima nisyan hastalığıyla malul bir varlıktır. Bu bakımdan öncelikle bu noktaya nasıl geldiğimizi hatırlamamız ve kısaca göz atmamız gerekecektir. Şöyle ki, İslam âlemindeki ıslahat ve modernleşme hareketlerinin başlamasının yegâne sebebi geleneksel İslam anlayışımızın yol açtığı fikri donukluğun izalesinden ve buna bağlı olarak da geri kalmışlığın yok edilmesinden başka bir şey değildi. Yani Kur’ân’ın yeniden yorumlanması, içtihat, ihya, ıslahat tecdit modernleşme gibi kavramlar hep bunun için ortaya atıldı. Ancak modernleşme hareketlerinin başlaması üzerinden neredeyse iki asırlık bir zaman geçmesine rağmen bunların gerçekleştiği asla söylenemez. O halde bugün bunun hala neden gerçekleşmediğinin muhasebesini yapmamız gerekmez mi? Hâlbuki iki asırlık enerjisini ve zamanını ıslahata,

modernleşmeye ayıran Müslümanların alınan sonuçlarını kontrol etmeme gibi bir lüksü yoktur? Yoksa bize çare olarak takdim edilen sözde modern fikirlerin Müslümanlar arasındaki ayrışmanın, kutuplaşmanın, gerilemenin ve inhitatın gerçek sebebi midir? Doğrusunu Allah bilir ama terakki etmek, ilerlemek şöyle dursun, bize göre bu yüzden İslam âlemindeki işgaller, dâhili çatışmalar, parçalanmışlık, yoksulluk vs. problemlerin hepsi hala artarak devam etmektedir. Kendimizi kaptırdığımız modernleşme hareketlerinin düşmanın kapıya dayanmasına engel olamadığını da İslam âlemi olarak son zamanlarda birçok defa canlı bir şekilde görmüş olduk. Hâlbuki ıslahatçı veya modernist hareketlerin ürettikleri fikirlerin İslam âlemindeki problemlerin çözümüne bugün için olsun bir katkısının olması beklenirdi. İslam coğrafyasının dâhilinde ihtilaflar, haricinde ise İslam âlemine yönelik işgaller enine boyuna hala genişlemektedir. Ayrıca üzerinde ihtilafın asla söz konusu olmadığı en temel meseleler bile günümüzde problem haine gelmekte, daha önceki asırlardır şaz görüş olarak kabul edilen düşünceler gündemimize girerek yeni yeni ihtilaflara sebep olabilmektedir. Binaenaleyh bu makalenin muhtevasını, İslam dinin temel esasları ve Müslümanların temel akideleri üzerinde oynamaya çalışan bir takım gizli ellerin var olma ihtimaline matuf bazı tespitler oluşturmaktadır. Hulasa bu çalışma, Müslümanların modernleşme faaliyetinin seyrine olan bakış açımızı gözden geçirmemize yarayacak samimi bir arayıştan başka bir şey değildir. Dolayısıyla çalışmamızın birinci bölümünde Zwemer'in misyonerlik teşkilatı içindeki yerini ve İslam âleminde icra ettiği faaliyetleri ele alacağız. Çalışmamızın ikinci bölümünde İslam âleminde bugün akademisyenlerin gündemini meşgul eden bazı meselelerin Zwemer'in yaydığı fikirler olduğunu ünlü misyonerin kitabından seçtiğimiz örneklerle göstereceğiz. Ne var ki bu makale bu iddialara cevap vermek için değil, akademik zannedilen bazı fikirlerin ve iddiaların Zwemer tarafından üretildiğini göstermek için kaleme alınmıştır. Yoksa her yönüyle mükemmel olduğuna inandığımız Müslümanlığı tahrif edilmiş Hıristiyanlıkla karşılaştıracak değiliz.

I. ZWEMER'İN MİSYONERLİK TEŞKİLATI İÇERİSİNDEKİ YERİ

Ulaşabildiğimiz kaynaklara göre, *Theological Seminary of the Reformed Church*'de öğrenim gören Samuel M. Zwemer, James Contine, ve Philip T. Phelps üçlüsü, 31 Ekim 1888 yılında Hıristiyanlığı yurt dışına yaymak için bir karar alırlar. Kendilerinin ilahi bir davetle bu görevi üstlendikleri iddiasında olan bu üç genç şövalye hayallerini hayata geçirmeye ve İslam

âlemini Hristiyanlaştırmaya çalışmakla işe başlarlar.¹ Bu üçlünün en aktif elemanı şüphesiz ki makalemize konu olan Samuel Marinus Zwemer'dir.²

Zwemer (1867-1952) orta doğu misyonerlerinin öncüsü hatta İslam dünyasına gönderilen misyoner bir elçi olarak kabul edilmektedir. Çok küçük yaşlarda annesi tarafından misyonerlik hizmetine adanan ve bu maksatla yetiştirilen Zwemer, Hollanda'dan Amerika'ya göç eden 15 çocuklu Protestan bir ailenin 13. çocuğudur. Kardeşlerinden birisi de Arabistan **çöllerinde misyonerlik** görevini sürdürürken ölmüştür.³ Amerikan devletinin özel imkânlarıyla

¹ Greenway, Roger S., *Brief Biography of Samuel Zwemer*, 1; Muhammed Güngör, İslam Dünyasına Gönderilen Misyoner Elçisi: Samuel Marinus Zwemer ve İslam'a Bakışı, *Dini Araştırmalar*, 2014, Cilt: 17, Sayı: 44, s. 191-192.

² J. Christy Wilson ,Jr., The apostle To Islam: The Legacy of Samuel Zwemer, *International Journal of Frontier Missions*, Vol 13: 4 Okt-Dec. 1996, Page, 163164. Misyonerliğin ne zaman başladığına dair kesin bir tarih vermek kolay olmasa da, son asırlarda yoğunlaştığını İXX. ve XX. asırlarda zirveye çıktığını söylemek mümkündür. Şüphesiz ki, Zwemer Hristiyanlaştırmanın yoğunlaştığı bir zamanda ortaya çıkmış ünlü şahsiyetlerden birisidir. Dolayısıyla onun bu konunun mahiyetine dair verdiği bilgiler kadar misyonerliğin tarihine dair verdiği bilgiler de önemlidir. Zwemer'in konuya dair bazı açıklamaları şöyledir: "Bu konuda takriben on sene önce Hint Müslümanlarının Hristiyanlaştırılmasıyla alakalı bir makale yazdım. O zaman İslam âleminin büyük bir kısmı ciddi bir taassup içindeydi. Bundan dolayı Cezayir ve Hindistan'da kullanılması muhal oldu. Yirminci asrın ilk on yılında İslam âleminde Hristiyanlık lehine ve Müslümanlık aleyhine hayret verici gelişmeler oldu. Türkiye'de cumhuriyet kuruldu. Bunun bir benzeri de Fars memleketlerinde kuruldu. Artık Müslümanların dışı açılarak sosyal bir reform istediklerini gösteren bir döneme girdi. Üzerlerindeki tozları silmeye başladıkları zannedildi. Ancak bu durum fazla sürmedi. Aksine dışarıdan Hristiyanlığın Müslümanlar üzerindeki tesiri onlarca sene devam etti. İslam beldelerindeki topyekün Hristiyanlık hareketleri ve misyonerlerin oralarda gerçekleştirdikleri ahlaki tanzimat hala devam etmektedir. Misyonerler onları ahlaki bir operasyondan ve reformdan geçirdiler. Bu faaliyetler bilhassa Hristiyanların hâkim olduğu Hindistan gibi İslam topraklarında kuvvetli ve tesirli bir şekilde yapılmaktadır. Bunu pek çok Hintli Müslüman tasdik etmektedir. Öyle ki Hristiyanların oralara getirdikleri fikir hürriyeti Hristiyan misyonerlerin girmediği diğer İslam beldelerinde bulunmamaktadır. Ancak Hollanda sömürgesi olan Doğu Hindistan Yarımadası böyle değildir. Burada da Hindistan'a benzer bir durum vardır." Mısır'da misyonerlik faaliyetleri ise diğerlerinden daha güzeldir. Mısır Müslümanlar tarafından fethedilene kadar Hristiyanlar en önemli beldelerindendi. Başlangıçta Müslümanların sayısı onda bir idi. Ancak Hristiyanlara yapılan baskılar sonucunda sayıları azalarak onda bir Müslümanlar ise onda dokuz oldu. Çocukları bizim Müslümanlarla olan münasebetimizde yeni bir döneme girdiğimize inanıyor ve içinde bulunduğumuz zaman diliminde Müslümanların Yesû' Mesih'e olan sevgiyi esas almalarını sağlayacak faaliyetlerde bulunmamız gerektiğini düşünüyor. Zira Birinci Dünya savaşına izin veren Mesih'e Müslümanlar tarafından muhabbet beslenmesi gerekiyor. Şüphesiz ki boş geçen asırların bitmesinden sonra, Türkiye'deki misyonerler kiliseler, okullar ve külliyeler olmasına rağmen Hristiyan olduğunu açıklayan Müslüman yok gibidir. Misyonerlik Müslümanlar arasında hoş da görülmemektedir. İnanıyoruz ki, artık hasat zamanı gelmiştir. Hz. İsa'nın doğumunun üzerinden 19 asır geçmiştir. Hristiyanlaştırmanın hareket noktası olarak öncelikle Mısır ve İstanbul'un seçilmesinin sebebi de Zwemer tarafından açıklanmıştır. Mısır'daki misyonerlik faaliyetlerinin yegâne gayesinin İslam olduğunu "*Mısır'daki misyonerlik faaliyetlerinin özü İslam meselesidir*" cümlesiyle bildiren Zwemer, bunun asla ihmale ve unutmaya gelmeyecek kadar önemli bir görev olduğunu söylemektedir. Zwemer'e göre bunun gerekçeleri şöyledir: "Mısır'daki Müslümanlar Mısır'ın toplam nüfusunun yüzde doksanını oluşturmasına rağmen kilise tarafından ihmal edilmişlerdir. Dolayısıyla Müslümanlara ulaşmak diğer azınlıklara ulaşmaktan daha kolaydır. Diğer taraftan Mısır'ın başkenti Kahire Afrika'nın hatta dünyanın en büyük başkentlerinden birisidir." Diğer taraftan İstanbul ve Kahire dünyada Müslümanların sayılarının en çok arttığı şehirdirler. Zwemer Hristiyanlaştırmanın önündeki maniler ve misyonerleri bekleyen zorlukları şöylece sıralamaktadır: Birincisi, Doğunun İslam'a boyun eğdiği günden beri Batılıların istilacı ve sömürgeci olduklarına dair yaydıkları korku. İkincisi, Müslüman iken Hristiyan olanların Hristiyanlığı delilleriyle bilmemeleri Üçüncüsü, Hristiyanların ekseriyetinin İslam inancını bilmiyor olmalarıdır (Zwemer, 6, 7, 8-9, 26-27, 40); Muhammed Hasan Zamani, *Dirâsâtü İstişrakıyye*, Sayı: 1, Yıl: 2014, s. 176-177.

³ Ahmet Tahir Dayhan, *Memalik-i Osmaniyye'yi Keşfe Çıkan Oryantalistler*, Rihle Kitap, 2011, İstanbul, s. 169 - 170. Muhammed Güngör, İslam Dünyasına Gönderilen Misyoner Elçisi: Samuel Marinus Zwemer ve İslama

hususî bir şekilde yetiştirilen Zwemer, 1890 yılında *New Brunswick İlahiyat Fakültesi*'ni bitirdikten sonra Beyrut'ta Arapça eğitimi almış, görevini ifa etmek için Arabistan'da gitmediği bir ülke neredeyse kalmamıştır. Aynı anda ilahiyat ve hukuk alanlarında doktora yapan Zwemer, 1929 yılında *Princeton Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*'nde Dinler Tarihi profesörü olan Zwemer, 71 yaşında emekli oluncaya kadar bu görevi yürütmüştür.⁴

İlginçtir ki, Zwemer, bazı kaynaklara göre Yahudi asıllı olmasına rağmen uyruğunu gizlemiş, Hıristiyan görünmüş; ancak Yahudilik dini üzerine ölmüştür.⁵ Yine aynı kaynaklardan anlaşıldığına göre, Müslümanlara karşı aşırı düşmanlık beslemesi sebebiyle Zwemer'in Müslümanlar tarafından öldürülen Yahudi asıllı Şair Ka'b. b. Eşref gibilerinin intikamını almak için çalıştığı dikkatlerden kaçmamaktadır.⁶ Diğer taraftan Yahudi asıllı birisinin neden Hıristiyanlık için çalışma ihtiyacı hissetmiş olabileceğine dair muhtemel bir sorunun cevabını da yine Yahudilerin İslam'a duydukları antipatinin sebepleri içinde bulunması mümkündür. Daha doğrusu onun İslam'a olan düşmanlığını Hıristiyanlık üzerinden insanlığa yansıtmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Onun İslam'a karşı bu tutumu, diğer oryantalistler tarafından da hoş görülmemiştir.⁷ Bu hırs onu gerçek dini olan Yahudilik yerine Hıristiyanlığa en çok hizmet edenlerden birisi olmasına sebep olmuştur. Hâsılı Zwemer, Hıristiyanlığa öylesine hizmet etmiş ki, misyonerlik kurumuna geçen emeğinin karşılığında, adını taşıyan bir Enstitü bile inşa edilmiştir.⁸ Bu sahada aldığı ciddi mesafe kendisinin Ortadoğu misyonerlerinin reisi olarak tanınmasına sebep olmuştur.⁹ Zwemer, kendisini İsa Mesih'e en iyi şekilde nasıl hizmet edilebileceği düşüncesine adanmış bir haçlı askeridir. Bu sebeple bütün mesaisini Müslümanların Hıristiyanlaştırılması üzerine yoğunlaştırmıştır.¹⁰

Kadın erkek çok sayıda Hıristiyan gencinin misyoner olmasını sağladığı bildirilen Zwemer, 1910'da Edinburgh'ta yapılan Dünya Misyonerlik Konferansı'na katılmıştır.¹¹ *"The*

Bakışı, 190. Zwemer için ayrıca bkz. Raid Emir Abdullah, el- Müsteşrikûn el- Alman ve Cühûdühüm Tûcâhe'l- Mahtûtâtî'l- Arabiyyeti'l- İslâmiyye, *Mecelletü Külliyyeti'-Ulûmi'- İslamiyye*, C.lt: 8, Sayı: 15/1; s. 6-7.

⁴ Wilson, 163-164; John Hubers; Samuel Zwemer and the Challenge of Islam From Polemic to a Hint of Dialogue (International Bulletin) Vol 28, No. 3, July 2004, page, 117; Dayhan, 171.

⁵ Ali b. İbrahim el-Hamd en-Nemle, *et-Tansir Mefhumühü ve Ehdafühü ve Vesâilühü ve Sübülü Müvacehetihi*, s. 54. file:///C:/Users/asus/Documents/Zwemer/ ;

⁶ Güngör, 197. Hayatı hakkında daha geniş bilgi için bkz. Bekele, Yuhannes, *Samuel Zwemer's Missionary Strategy Towards Islam* (The university of Birmingham, 2012).

⁷ Ahmet Hamdi Paşa, *Misyoner / İngiliz Misyoneri Nasıl Yetiştiriliyor?* (Sad. M. Cemal Sofuoğlu), Tibyan Yayıncılık, İzmir 2007, s. 142

⁸ Don M. McCurry, *Hitta Li Gazvi'l-İslam*, (The Gospel and Islam A 1978 Compendium 1978 Colorada. s. 20-21.

⁹ Necip el-Akîkî, *el-Müsteşrikûn*, Daru'l-Maâif, Mısır 1964. s. 1005.

¹⁰ Wilson, 163; Güngör, 193.

¹¹ Bu konferans ve sonuçları için bkz. Ubaid Ahmed Khan/Naqibullah Hafiz, Muslim Conversion to Christianity:

Moslem World'u kuran Zwemer, 1911'de Mc. Donald'ın yardımıyla çıkardığı ve 37 yıl editörlüğünü yürüttüğü¹² bu derginin adı 1947'de *The Muslim World* olarak değiştirilmiştir.¹³ Mesleğinin her safhasında adım adım ilerleyerek, rahiplik, papazlık gibi basamaklardan yükselerek Amerikan misyonerlik teşkilatının en büyük organizatörlerinden birisi olmuştur. Zwemer'in yönetimindeki dergide İslâmiyet objektif olarak ele alınıp tarihî yanlışların düzeltilmesi yerine, sübjektif bir bakış açısı hâkim kılınmıştır. Mezkûr dergide İslam âlemi aleyhinde basmakalıp ve popüler olumsuz yargılar dile getirilmiş ilmi tarafsızlık ihlal edilmiştir. Aynı dergi yazarlarınca Hıristiyanlık gerçek din olarak takdim edilmiş, İslâmiyet de yanlış bir inanç sistemi ve problemlili bir din olarak gösterilmiştir¹⁴

İslam'dan Bu Yana Arap Diyarı Ya da Gazali'nin Biyografisi (Mısır 1921), *Muhammed mi İsa mı?* (1916), *Gazali'nin İhya'sında Hz. İsa* (1912) gibi İslam'a ve İslam dünyasına dair pek çok eseri bulunan Zwemer'in, *Peygamber'in Ümmiliği* (1921), *İslam'da İrtidat Hukuku* (1924).¹⁵ gibi eserleri konumuz açısından oldukça dikkat çekicidir. Çünkü Zwemer'in iddiaları bu iki alanda yoğunlaşmaktadır.

I. ZWEMER'İN *TARİKU'L-MUHİBBİN* ADLI ESERİ

Zwemer sırf misyoner olmakla kalmamış, pek çok misyonerin yetişmesine de ön ayak olmuş hatta misyonerliğin belli başlı prensiplerini de ortaya koymuştur. *Tariku'l-Muhıbbîn* bu prensiplerin ve metotların yazılı hale getirilmesiyle meydana gelen bir eserdir. Adeta Zwemer'in ajandası olarak gördüğümüz bu eserde Misyonerlere lazım olacak pek çok bilgi verilmiştir. İçerisinde başta misyonerliğin gayesi, metodu ve sahası olmak üzere konuya dair

A Cose study of Lucknow Missionary Conferance (1911), Ma'arif Research Journal (Jan-June 2014) s. 8-9.

¹² Dayhan, 171.

¹³ Ahmet Hamdi Paşa, *Misyoner, İngiliz Misyonerleri Nasıl Yetiştiriyor?* (Sad. Cemal Sofuoğlu), İzmir, 2007, s. 141-143.

¹⁴ Yel, Ali Murat, "Zwemer, Samuel Marinus" DİA, c. 44, s. 543.

¹⁵ Dayhan, 173; Güngör, 194. Zwemer'in İslâm dünyası ve misyonerlikle ilgili verilen bazı eserleri şunlardır: "Arabia: The Cradle of Islam (New York 1900); Raymond Lull: First Missionary to the Moslems (New York 1902); The Moslem Doctrine of God (New York 1905); The Mohammedan World Today (New York 1906); Islam: a Challenge to Faith (New York 1907); The Moslem Christ (London 1912); Mohammed or Christ (London 1915); Childhood in the Moslem World (New York 1915); The Disintegration of Islam (New York 1916); A Moslem Seeker after God: Showing Islam at Its Best in the Life and Teaching of Al-Ghazali, Mystic and Theologian of the Eleventh Century (New York 1920); The Influence of Animism on Islam (New York 1921); The Law of Apostasy in Islam (London 1923); The Glory of the Cross (London 1928); Across the World of Islam (New York 1929); Thinking Missions with Christ (Grand Rapids, Mich. 1934); The Origin of Religion (Nashville, Tenn. 1935); The Cross above the Crescent (Grand Rapids, Mich. 1941); Into All the World (Grand Rapids, Mich. 1943); Evangelism Today (New York 1944); Heirs of the Prophets (Chicago 1946); A. Factual Survey of the Moslem World (New York 1946); Sons of Adam (Grand Rapids, Mich. 1951)." Yel, 583; Celal Emanet, "Amerikalı Bir Misyoner: Samuel Marinus Zwemer", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 1; Mart 2014; 233-235.

pek çok malumat bulunmaktadır. Buradan itibaren vereceğimiz bilgilerin pek çoğu da bu eserden alınmıştır.

Dili Arapça olan *Tariku'l-Muhibbîn* 'in içeriğinin tamamen zwemer'e ait olduğunda bir şüphemiz yoktur. Ancak diğer eserlerinin ekseriyetinin İngilizce olduğunu bildiğimiz Zwemer'in görevi icabı en yüksek düzeyde Arapça bilmediğini söyleyemeyiz. Kaynaklarda Müslümanlara Arapça konferanslar verdiği bildirilmektedir.¹⁶ Ancak ağır ve ilmi bir dili olan mezkûr eserin Mısırlı birisi tarafından yazılmış olması da muhtemeldir.

A. ZWEMER'E GÖRE MİSYONERLİĞİN GAYESİ

Misyonerlik İslam âlemini tehdit eden en büyük nifak harekedir. Açığtan ilan edilmesinden korkulan gizli emellerin korsan yollarla hayata geçirilmesi için verilen çabanın adıdır. Köleleştirme, sömürme ve kontrol altında tutmanın adıdır. Bu yüzden herkesin üzerinde birleştiği bir tarifi de yoktur. Zira hedefi, gayesi, mesaisi tamamen aykırı olan bir hareketin semeresi de tamamen gizli teamüller olacaktır. Bundan dolayı şarkiyatçılık yahut oryantalizm üzerine yapılan çalışmalarda dini, iktisadi, siyasi ahlaki ve ekonomik pek çok gayesinden bahsedilebilir.¹⁷

Zwemer misyonerliğin gayesini ve hedefini muhtelif yerlerde farklı şekillerde açıklamaktadır. Tabi ki misyoner adaylarına açıklanan gaye ile kamuoyuna ilan edilen hedef aynı değildir. Misyonerliğin insanlığa açıklanan gayesi şöyledir.

*“Allah Teâlâ'nın ezeli maksadı hiçbir milleti, memleketi ayırmadan ve sınırlamadan Hıristiyanlığın bütün beşeriyete savaşız bir şekilde ulaştırılmasıdır. Allah'ın açık emri İncil'e dayalı Hıristiyanlığın başta Mısır olmak üzere bütün yeryüzüne yayılmasıdır. Hedef özellikle İslam âlemi bilhassa da bir zamanlar tamamen Hıristiyan olan Mısır'dır. Kiliseye düşen bu kimseleri tekrar Hıristiyanlığa kazandırmaktır.”*¹⁸

¹⁶ Dayhan, 171.

¹⁷ Şakir, Alem-ü Şevk, el-İstışrak Ahtarü Tahaddin li'l-İslami, *Dirasat el-Camiatü'l-İslamiyyetü'l-Âlemiyye, bi Şhitagong*, c. 3, s. 64-68.

¹⁸ Zwemer, 10. *“Her şeyden önce ben kendimi şöyle bir açıklama yapmaya mecbur hissediyorum. İslam âlemindeki gelişmelerin daima Hıristiyanlık lehine olduğunu görüyorum. Zira incelediğim kadarıyla Hindistan İmparatorluğu'nda Müslümanların sayısı 67 milyondan 200 milyona ulaşmıştır. Ancak Allah'ın yardımı sayesinde Müslümanların yüzde yetmiş beşi Britanya krallığı hâkimiyetindedir. Sadece bu gerçek bile Hıristiyan kilisesinin bilinçli bir vazife yaptığını gösteriyor. Bundan dolayı bu kadar insan yegâne din olan Hıristiyanlık dinine girmiştir. Artık Hıristiyanlığın yeryüzünde mücadelesinin yürütülmesi doğru bir şekilde ilerlemektedir.”* Zwemer, 40.

Misyonerliğin misyoner adayları için belirlenen hedef ve gayesi ise yine Zwemer tarafından şöyle açıklanmıştır:

“Hıristiyanlaştırmanın gayesi, insanların Hıristiyanlığa girmesini sağlamak değildir. Bir misyonerin yapması gereken nihai görev, Müslümanların kalbindeki imanı ve inancı boşaltmaktır. Bu yapıldıktan sonra hedefe daha çabuk ulaşılır. Bu metotlardan birisi kadınları kullanmaktır. Müslüman genç kadınların mümkün olan bütün vesilelerle okullara gelmesini temin etmek gerekir. Bu gerçekleşirse hedefe varmak daha kolay olur. Çünkü bu durum, İslami toplumun değiştirilmesinde ve değerlerinden sıyrılmasında önemli bir rol üstlenir.¹⁹ İkincisi talebelere okutulan kitaplar İslam’a ve Hz. Muhammed (sav)’in peygamberliğine şüphe, halel getirecek cinsten bilgilerle dolu olmalıdır.”²⁰

Sonuç itibarıyla kamuoyuna açıklanan hedef ile misyonerlik teşkilatına telkin edilen hedefin aynı olması gerekir. Ne var ki bunlar birbiriyle çoğu zaman tam manasıyla örtüşmemektedir. Esasen Hıristiyanlık âleminin bugün dünyaya reva gördüğü muamele bir bakıma misyonerliğin gayesine dair ipuçları da barındırmaktadır. Dolayısıyla açıklanan hedeflerin uygulamalarda da kendisini göstermesi beklenmektedir.

B. MİSYONERLERCE BİLİNMESİ GEREKENLER:

Kitabında, Hıristiyan misyonerlerin takip etmeleri gereken metotlara teorik ve pratik olarak yer veren Zwemer’in mezkûr eserindeki teorik metotlardan bazıları şöylece açıklanmıştır:

1. Müslümanlarla Mücadeleden Kaçınılmalıdır.

Müslümanlarla mücadele ve münakaşa metotlarını umumiyetle prensip olarak terk edilmelidir.²¹ Biz Müslümanlar ile ihtilafı değil, kişinin kardeşiyle konuştuğu gibi ikna etme yolunu tercih etmeliyiz. Bir dini diğeriyle kıyaslamamalıyız.²² Müslümanların Hıristiyanlaştırılmaları esnasında mücadele ve münazaradan kaçınılmasıyla kastedilen şey, İslam’a ait ahlaki değerlerin tamamen yok edilmesi değildir. Aksine kullanılmasa bile

¹⁹ Rahmûn Naîme, *Esâlib ve Vesâilü't-Tansîr el-Muâsıra*, (el-Cezâiru Nemûzecen) Hırrîş, Hîde, s. 41.

²⁰ Rahmûn Naîme, 48.

²¹ Cedel: Eski cedel/mücadele metodu tabi bir metot değildir. Aksine Müslümanın bizzat kendisi onu çok kere kullanır ve tamamen bir kenara atmaz. Hıristiyanlıkla İslam’ı karşılaştırdık. Tabiatıyla söz tamamen cedel ve münazara ile sonuçlandı. İlimizin delilini Müslümanlardan ödünç olarak aldığımız metot cedel metodudur. Çünkü söz ve kalemle mücadeleye çağırılmaktadır. Münazara: Cedel metodunda biz çok münakaşa yaptık. Bazen yendik bazen yenildik. Üzülerek söyleyelim ki; düşmanlarımıza üstün olmak için getirdiğimiz delillerde çok kere hüsrana uğruyoruz. Çünkü biz sadece galip gelmek için çalışmıyor, hakkın tarafını tutuyoruz. Müslümanları mantık yoluyla inandırmak, duygularına hitap ederek inandırmaktan daha zordur. Zwemer, 29.

²² Zwemer, 29.

Müslümanların cedel ve münazara metotlarının Hristiyanlar tarafından bilinmesi gerekir. Çünkü Müslüman arkadaşlarımız Mesîh'e inanmaya başladığı zaman çoğu kez olumsuz unsurlara sarılmak gerekir. Mesîh'e inandığı kesinleştiği zaman kendisinden İslam'a ait bütün inançlar çıkıp gidecektir. Ayrıca bu metotların öğrenilmesi İslam'ın hakikatinin anlaşılmasına vesile olacak, Müslümanların düşünce yapıları kavranarak Mesîh'i daha kolay kabul etmelerine sebep olacaktır.²³

2. İyi Bir Yaklaşım Tarzı Sergilenmelidir.

Bilmemiz gereken bir şey daha var ki o da Müslümanlara yaklaşım tarzını bilmektir, diyen Zwemer'e göre bunun iki metodu vardır. Birincisi, koruma ve ikna metodu. İkincisi münazara ve cedel metodudur. Her münazarada iki şahıs bulunur. Birincisi Hristiyan misyoner ikicisi Müslüman'dır. Çoğu kez münazarada bunlardan birisi kazanmıştır. Bunların her ikisinin de kazandığı hiç olmamıştır. Ancak Mesîh'in hakikatine şahit olan bir insan burada iki değil üç kişinin olduğunu görecektir. İşte bunların üçüncüsü Rûhu'l-Kudüs'tür.²⁴

Zwemer, *Ahd-i Cedit'* de geçen ve Pavlus'un savunduğu Müslümanlara yaklaşırken misyonerler için önemli dört prensibi şöyle sıralıyor: “Birincisi, harici ve dâhili bütün kirlerden ruhun temizlenmesi gerekir. Zira insanın hayatı necis olduğu zaman manevi gücü gider. Yani misyoner içi dışına uygun hareket etmelidir. İkincisi, hakkı açıkça söylemek gerekir. Hata yerine doğruyu, zulmet yerine nuru yani Mesih ve İncil'i tercih etmek gerekir. Üçüncüsü, Müslümanlara gönüller yaparak yaklaşmak yani mücadeleyi değil, ikna yolunu seçmek gerekir. Dördüncüsü, kimsenin değil, sadece Allah'ın övgüsüne mazhar olmak için O'nun önünde eğilmektir.”²⁵

Hristiyanların, Hindistan'da Kuzey Afrika'da Müslümanlara uyguladıkları acımasız zulümlerin Hristiyanlaştırma politikalarında kendilerine bazen ayak bağı olduğunu itiraf eden²⁶

²³ Zwemer, 34.

²⁴ Zwemer, 30.

²⁵ Zwemer, 32. “Başlangıçta “oğul” ve “baba” gibi kelimeleri çok kullanmaktan kaçınmalısın. Hatta Müslümanlara İhlas Sûresi'ndeki “O doğmadı ve doğurulmadı” âyetini okuyarak yaklaşmalısın. Bu Mesihliğe zıt bir durum da değildir. Aksine cahiliye Araplarının inancına da terstir. Çünkü bu sure Mekkidir. Dolayısıyla “oğul” ve “baba” kelimelerinin Doğudaki kullanımı ortaya çıkmış olur. Ancak Seyyid Mesih'e “oğul” ve “baba” kullanırken temkinli olmalısın. Bunu anlatırken Müslümanların Mesih için “Kelimetullah / Allah'ın kelimesi” ifadesinden istifade edebilirsin. Ayrıca Kur'an'da geçen “Ve Rûhun minh / Mesih Allah'tan bir Rûh'tur” ifadesi de işine yarayabilir. Müslümanlara göre bununla kastedilen şey, O'nun ezeliyeti değildir. O'nun sonradan yani hadis olmasıdır. Müslümanlar “Rûh” kelimesinden hâdis olan bir şeyi anlamaktadır. Bize göre ise bu kelime kutsal ve yüce birisi için kullanılabilirdiği gibi mahlûk için de kullanılır. Hatta “Ve Rûhun minh / Mesih Allah'tan bir Rûh'tur” ifadesi Lâhût'tan başka bir şey değildir.” Zwemer, 37, 38.

²⁶ Zwemer, 4. Bu konuda bkz. Ebu'l-Kelam Âzad, Hindistan'da İstiklâl Mücadeleleri, Bedir Yayınevi, İstanbul 1964, s. 5-13.

Zwemer'e göre bu iş öyle zannedildiği gibi kolay bir şey de değildir. Bu kitabı da oldukça sarp kayalıklarla, tamamen harabelerle dolu böyle bir yolu güçsüzlerin yürüyebileceği bir asfalt haline getirerek misyonerlik mesleğini kolaylaştırmak için yazmadığını söyleyen yazar, hedefinin bu mesleğin zorluklarını dile getirmek olduğuna işaret etmektedir. Yazara göre bu meslek, büyük bir sabır ve metanet ve kararlılık gerektirmektedir. Aksi takdirde bu görevde sabiti kadem olmak mümkün değildir.²⁷

3. Müslümanlar İçerden Hristiyanlaştırmalıdır.

Yani İslam âlemindeki Hristiyanlık adına yapılan propagandalar Müslüman bilinen kimselerce yapılmalıdır. Zwemer'i başarıya götüren en büyük müessir, amillerden birisi de Müslümanlara kendi silahlarıyla yaklaşıyor olmasıdır. Yani bizce Zwemer, misyonerlikteki başarısını İslami kaynakları çok iyi bilmesine ve onları Müslümanlar aleyhine kullanabilmesine borçludur. Gazali'nin *İhya*'sı dâhil onlarca İslami eseri sırf mesleğini icra edebilmek uğruna okuyan Zwemer, Gazali'ye olan hayranlığını da gizleyememiştir. Hristiyan misyonerlerinin başarısızlıklarının sebeplerini sıralarken misyonerlik faaliyetlerinin Müslüman iken Hristiyan olan kimseler tarafından yapılmasının daha uygun olacağını iddia etmektedir. Zwemer, "Ağacı yerden ancak ağaç cinsinden olan bir dal koparır" ve "Demir, demir ile eritilir" diyerek Hristiyanlığın İslam âlemine mahalli piyonlarla yerleştirilebileceğini söylemektedir.²⁸

Zwemer şöyle der:

*"Hristiyan mübeşşirlerin başarısızlıklarının sebeplerinden birisi de Hristiyanlığı yaymakla mükellef görevlilerin, Müslümanların temel akideleri içinde önemli ve önemsiz hususları birbirinden ayıramamalarıdır. Kahire'de misyonerlikle görevli bilgili, genç, kültürlü kimselerden seçildiği düşünülen, üstelik yüksek bir ruhi, edebi eğitimden geçen bir topluluktan hiç birisinin büyük sūfî Gazali'nin müthiş eseri İhyâü Ulûmi'd-Dîn'i bilmemeleri dehşet vericidir. Bu durum bana büyük kilisenin İslam inancını, felsefesini, tarihini, edebiyatını zahiriyle batınıyla iyi bilen ve hakikatine vakıf olan, bu sayede Müslümanların gözünü kazanmasını bilen, Hristiyanlığa tam inanmış misyonerlerin bulunması gerektiğini göstermektedir..."*²⁹

²⁷ Zwemer, 4. Gerçekten de böyledir. Çünkü adeta 70 küsur yıllık ömrünü bu göreve adayan ve Amerikan devletinin bütün imkânlarını kullanan Zwemer'in misyonerliği süresince sadece 12 kişiyi Hristiyanlaştırdığı düşünülürse bu işin gerçekten zor bir görev olduğu görülecektir. Bu konuda bkz. Emanet, s. 1-2.

²⁸ Zwemer, 11.

²⁹ Zwemer, 9.

Arabistan'daki Bahreyn Misyonerler Heyetinin Müdürü olan Rahip Samuel Zwemer tarafından, Paris'te yayınlanan *Revue de Monde Musulmane* mecmuası müdürüne gönderilen bir mektupta İslam'ın önce içten feshedilmesi, sonra da Hıristiyan esaslarına göre yeniden kurulması gerektiği ifade edilmiştir. Buna göre İslam'ın esasları zaafa uğratılmalı ve İslam Hıristiyanlık esaslarına göre yeniden düzenlenmelidir.³⁰

C. MİSYONERLERCE FİİLEN YAPILMASI GEREKENLER:

Hıristiyan misyonerlerin takip etmeleri gereken metotları teorik ve pratik olarak sınıflandıran Zwemer'in mezkûr eserindeki bu metotlardan bazıları açıklanmıştır. Buna göre Müslümanların matbuatında ve eğitim-öğretim alanında yapılması gerekenler şunlardır:

1. Halen mevcut olan bazı İslami matbuat, yok edilerek veya itibarsızlaştırılarak bir şekilde etkisiz hale getirilmelidir. Prensiplerimize uymayan matbuat bertaraf edilmelidir. Ancak bu işten anlayan ve bu matbuatın yok edilmesine inanan bir komisyon tarafından yapılmalıdır. 2. Klasik bazı kitaplar tahrif edilerek işlevsiz hale getirilmeli, kavramlar değiştirilerek klasik kitapların yıpratılması sağlanmalı, bunlardan bazıları da budanmalıdır. Budanması gereken bu kitaplar *Hidâye* gibi *savunmacı* mantıkla yazılmış kitaplardır. Bunlar başka bir kılıfta ortaya çıkarılarak heyecan verici münazara ve mücadele aracı olmaktan çıkarılmalıdır.³¹ 3. Müslümanların geleneksel esaslarına uymayan yeni kaynaklar ve matbuat ihdas edilmelidir. Eski klasik kaynaklardan bir kısmı hususi çalışmalarımızda kullanılmak üzere korunmalı; ancak ekseriyeti itlaf edilmelidir. Diğer matbuat tanınmayacak şekilde kısmen veya tamamen deforme edilmeli yahut tanınamayacak kadar yeni bir kimlikle ortaya çıkarılmalıdır.³² Zwemer'e göre bu prensipler tatbik edildiği takdirde bugün Müslümanların ellerindeki matbuatın bir kısmı yok edilmiş, onlar için ehemmiyet arz eden prensiplerin büyük bir kısmının da özü değiştirilmiş ve tahrif edilmiş olacaktır.³³

Samuel Zwemer'e göre İslam beldelerinde açılacak yabancı okullarda işlenmesi gereken fikirlerden bazıları da şöyle sıralanabilir: 1. Kur'ân, Arabistan'da yaşayan Yahûdîlerin, Hıristiyanların bilgilerinden toplanarak (Hz.) Muhammed tarafından meydana getirilmiş olup aslında Müslümanlığın Tevrat ve İncil'e dayalı bir din olduğu işlenmelidir. 2. Binaenaleyh İslam'ı okumaya gerek olmadığı, Arap düşüncesinin aslının Yunan kültürüne dayandığı işlenmelidir. O halde İslam'ı iyi anlamak için Hıristiyan Yunan Felsefesinde derinleşmenin

³⁰ Ahmet Uçar, *İslam Dünyasında Misyoner Orduları*, Çamlıca yayınları, İstanbul 2017, s. 27.

³¹ Zwemer, 35.

³² Zwemer, 35.

³³ Zwemer, 35.

gerektiği anlatılmalıdır. İslam âlemindeki Hristiyanların açtıkları mekteplerde Müslüman öğrencilere bu düşünceler telkin edilmelidir. 3. Zwemer'e göre Müslümanların geri kalmalarının sebeplerinden birisi de fasih klasik Arapçadır. Müslüman öğrencilere fasih Arapçanın eğitime elverişli olmadığı düşüncesi telkin edilmelidir.³⁴ 4. İslam beldelerinde öğrencilere kavmiyetçilik işlenmeli, bunun önemi anlatılmalı ve aşılmalıdır. 5. Talebelere okutulan kitaplar, İslam'a ve (Hz.) Muhammed'e şüphe salacak cinsten malumatlar içermelidir.³⁵

Son asırlarda bu faaliyetlerin Zwemer'in telkinleri doğrultusunda ilerlediği görülmekte ve yukarıdaki maddelerde belirtilen hedefler bir bir gerçekleştirilmektedir. Bundan dolayı olsa gerek, ilahiyatçı bazı din adamlarının, din dili Arapça ile ifade edilmesi gereken terimlerin batı dillerindeki karşılıklarıyla verilmesinin sebebi de bu olsa gerektir. Zira bu kimseler, akademik manada yazdıklarının ve ürettiklerinin felsefi esaslarla temellendirme ihtiyacı hissettikleri görülmektedir. Onların bu hareketi, mutlak doğrular olduğuna inandıkları Batılı filozofların görüşlerini benimsediklerini göstermek için olsa gerektir.

II. ZWEMER'İN İSLAM ÂLEMİNDEKİ MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

İslam âlemi üzerindeki oryantalist faaliyetler dikkate alındığında ilk akla gelen kimselerden birisi şüphesiz ki Zwemer'dir. Binaenaleyh onun bu oyundaki rolü oldukça mühimdir. Ancak biz bununla bütün modernist görüşlerin Zwemer'e ait olduğunu söylemiyoruz. Zwemer kadar olmasa da elbette diğer müsteşriklerin de bunda ciddi payları vardır. Hayatına ve faaliyetlerine bakıldığında Zwemer'in gitmediği ve fikirlerini yaymadığı bir İslam ülkesi yok gibidir. Mesela Mısır'da 20. Asırda başlayan Hz. Muhammed (sav)'in peygamberliğini zekâsına bağlayan ıslahatçıların da başlıca ilham kaynaklarının Zwemer olduğunu söylemek mümkündür.³⁶ Zwemer'in fikirlerinin ve açtığı bu çığırın tesirlerinin başta, Mısır, Pakistan ve Hindistan olmak üzere bütün İslam âlemine yayıldığı izaha muhtaç bir mesele değildir.³⁷ Kahire'de bulunduğu süre içinde Ezher Üniversitesini sık sık ziyaret eden ve İslam'a karşı düşmanlık derecesinde bir aşırılığa sahip birisi olduğu görülen Zwemer'in düşünceleri İngilizleri bile rahatsız etmiştir. Bundan dolayı, Mısır'daki resmi makamlara yapılan şikâyetler neticesinde Mısır'ı terk etmek zorunda kaldığı bildirilmiştir.³⁸

³⁴ Rahmûn Naîme, , 48.

³⁵ Rahmûn Naîme, , 48.

³⁶ Güngör, 196-197.

³⁷ Bkz. Wilson, 163-165; Güngör, 192.

³⁸ Wilson, 163; Greenway, 2; Güngör, 192.

Kahire’de bulunduğu sırada sık sık ziyaret ettiği yerlerden birisi olan Ezher üniversitesi hocaları tarafından çok sıcak karşılandığı bildirilen Zwemer’in Mısır’daki ıslahatçılara ilham kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Mustafa Sabri Efendi’nin tenkit ettiği pek çok fikrin kaynağının ünlü misyoner olması muhtemeldir. Mesela İslam dininin Allah anlayışında sevgi olmadığı ve Hz. Muhammed (sav)’in peygamberliğinin dünyanın o yıllardaki şartları sonucunda geliştiğine dair iddiaların mimarının Zwemer olduğu anlaşılmaktadır.³⁹ Bundan da önemlisi Mısır’daki ıslahat hareketlerinde önemli bir rolü bulunan ve Hz. Peygamber (sav)’in peygamberliğini zekasına bağlayan Zeki Mübarek’in fikirlerinin arka planında da yine Zwemer dâhisinin olduğuna dair ipuçlarını onun “Hz. Muhammed’in Allah’ın peygamberi olduğunu kabul etmesek bile dahi bir insan olduğunu kesinlikle inkar edemeyiz” sözlerinde bulabiliyoruz.⁴⁰

A. ZWEMER’İN İSLAM ÂLEMİNE YAYDIĞI FİKİRLER

Görebildiğimiz kadarıyla bugün Zwemer’in İslam âleminde yaymaya çalıştığı fikirlerin büyük bölümü başta tevhit akidesi olmak üzere İslam’ın en temel prensipleriyle alakalıdır. Bu fikirlerin ekseriyetini, ülûhiyet ve nübüvvetle alakalı hususlar üzerine kurulmuştur. Buna göre bir Müslümanın en temel akidesini tevhit ve peygamberimiz (sav)’in peygamberliği şekillendirmektedir. Öyleyse Müslümanlarla gizliden gizliye mücadeleyi esas alan misyonerliğin Müslümanların lehine bir faaliyet göstermeleri asla beklenemez. Kahir ekseriyeti haçlı ordusundan seçilen ve samimi Hıristiyan olan bu kimselerin en büyük hedefi, Hıristiyanlığa hizmetten başka bir şey değildir. Yayılmasına çalışılan Hıristiyanlık sayesinde siyasi, ticari, ahlaki manada İslam âlemine nüfuz edebilmenin tek yolu olarak misyonerliğin seçilmesinin makul başka bir bahanesi de yoktur. Bu bakımdan batıların bu gayelerini gerçekleştirebilmeleri için seçtikleri en emin yolların başında misyonerlik gelmektedir. Ebetteki onların bu sahadaki en önemli mesailerini Peygamberimiz (sav)’in zekâsı sayesinde peygamber olduğu, âhirette şefaatinin olmadığı ve mucizelerinin bulunmadığı gibi, özellikle Hıristiyanlığın işine yarayan meseleler oluşturmaktadır. Onların, gerçek şefaatin ve mucizelerin sahibinin ilahi özelliklerle donatılmış *Mesîh*’e ait olduğunu savunmak ve bu akideyi Müslümanlara yerleştirebilmek için bu sahada oldukları garipsenmemelidir.

Misyonerlerin hedeflerine kısaca temas ettikten sonra, Zwemer’in de bu emeller peşinde hızlı adımlarla koşanların önlerinde yer alan kişilerden birisi olduğunu söylemeliyiz. Aksine o bu konularda İslam’a ve Müslümanlara karşı en acımasız ve insafsız olduğu herkes tarafından

³⁹ Krş. Mustafa Sabri, *İnananlarla İnanmayanları Ayıran Söz / el-Kavlü'l-Fasl* (Yay. Haz. Abdülkerim Seber), Tibyan Yayıncılık, İzmir 2018, 43-224-225; Güngör, 201-202.

⁴⁰ Krş. Mutafa Sabri, 235-252; Güngör, 196.

bilinen birisidir. Üzerinde durduğu meselelerin başında peygamberinizin şehvet ve mevkii düşkününü saralı bir şahsiyete sahip olduğu gibi iddialar yer almaktadır. Ona göre Hz. Muhammed (sav)’in dini bir şahsiyet olarak Arabistan coğrafyasında Araplar aleyhine gelişen şartlardır. Kendisinde var olan zeka ve deha ile birleşen bu şartlar neticesinde peygamber olmuştur.⁴¹ Hz. Peygamber (sav)’i sıradan bir beşer seviyesinde göstermeye gayret etmiş, onun peygamberliğini zekâsına bağlamış, şefaatinin olmadığını Hz. Peygamber (sav)’in ümmi olmadığını iddia etmiştir.⁴² Burada kısaca Zwemer’in iddialarından bazılarını ele alacağız.

1. Tevhidin “Lâilâhe İllallah”tan İbaret Olduğu İddiası.

Zwemer’in İslam akidesi üzerinde gerçekleştirmeyi arzu ettiği hususlardan en önemlisi tevhit akidesiyle alakalıdır. O bu mücadelesine Kelime-i Şehadetteki “**Muhammed Allah’ın Rasûlüdür**” cümlesinin tevhidin karşısında bir rükün olduğu iddiasını yayarak işe başlamıştır. Bunun başarılmasından itibaren pek çok şeyin halledilebileceğini düşünen Zwemer, bu hususta misyonerlerin Müslümanları asla kaybetmemeleri ve çok dikkatli olmaları gerektiğine şu ifadelerle dikkat çekmektedir:

“Müslümanlara göre yapılması gereken en önemli vazifelerden birisi, insanlara İslam’ın tevhit inancının ve kelime-i şehadetin öğretilmesidir. Müslümanlar teslise karşıdırlar. Müslümanlar bilhassa Mesih’in ilah olarak tecessüdüne de karşıdırlar. Onlar Mesih’in Allah’ın oğlu olduğunu kabul etmedikleri gibi teslise de inanmazlar. Müslümanlar tevhide inanırlar.”

Ancak onun bu konudaki hassasiyeti Müslümanların tevhit inancına olan saygısından kaynaklanan bir durum değildir. Esasen Zwemer’in İslam âleminde yok etmek Müslümanların en önemli özelliği olan tevhit akidesidir. Müslümanların tevhitle alakalı düşüncelerini kendince daha emin yollardan halletmeyi düşünen Zwemer, kelime-i şehadetin “Lâ ilâhe illallah” cümlesinden sonra gelen “Muhammedün Rasûlüllah” cümlesinin Hindistan dışındaki Müslümanların fethettiği bütün beldelerde puta tapanların cenazelerindeki çan sesine benzediğini iddia etmektedir.⁴³

Müslümanlara ait pek çok şeyin Hıristiyanlığın lehine kullanılabileceğine işaret eden Zwemer, tevhit konusunda da mümkün olan her şeyin fırsata dönüştürülebileceğini şu cümlelerle ifade etmektedir:

⁴¹ Güngör, 195-197.

⁴² Zwemer, 50, 76; Güngör, 198.

⁴³ Zwemer, 42. 95-96.

“Bu konuyla alakalı bilinmesi gereken bir husus daha var ki o da Mesih’in masum olmasına mukabil diğer peygamberler öyle değildir. Diğer peygamberlere dair bazı uyarıların bulunduğu Kur’ân’ın beyanlarından anlaşılmaktadır. Bir misyonere düşen bu durumu iyi değerlendirmesi ve bunları ortaya atabilmesidir. Kur’ân ve sünnet diğer peygamberlerin hatalarını ve masum olmadıklarını anlatırken Mesih’in masumiyetini de aynı naslar ifade etmektedir. Mesih’in masum olması, onun beşerin yegâne şefaathçisi olduğunu göstermektedir. Bilhassa Kur’ân-ı Kerim’de Hz. Muhammed (sav)’in kendisine yapılan ikazlar Hristiyan mübeşşirler tarafından iyi değerlendirilmelidir.”⁴⁴

Zwemer şöyle devam ediyor:

“Mesih’in insanlığın kurtarıcısı olduğuna dair delillerin en büyüğü onun varlığıdır. Onun varlığı bizzat mucize olup hatta mucizelerin en büyüğüdür. Mesih’in söylediği her şeyin Allah tarafından kesin olarak tasdik edilmiş olması da bir mucizedir. Bu konuda Kur’ân’da verilen bilgiler tam ve net değildir. Çünkü onunla ilgili iki âyet birbiriyle tenakuz halindedir. Bunlardan birisi Mesih’in Yahudiler tarafından çarmıha gerilmediğini; ancak semaya canlı olarak kaldırıldığını bildirirken diğeri onun öldüğünü bildirmiştir. Ne var ki Müslüman müfessirler bu âyetlerin manalarını değiştirmişler ve onun ölümünün ahir zamanda dünyaya tekrar geldiğinde gerçekleşeceğini söylemişlerdir. Müslümanlara göre o ahir zamanda tekrar dünyaya gelerek dünyada ölecek ve Müslümanlar tarafından hazırlanan kabre gömülecektir...”⁴⁵

Kelime-i tevhidin “Lâ ilâhe illallah Muhammedün Rasûlullah” olduğunu, bunun “Allah’tan başka ilah yoktur; Muhammed Allah’ın peygamberidir” manasına geldiğini ve Müslüman olmanın ilk şartının bu bunu kabullenmekten geçtiğini Müslümanım diyen herkes bilmektedir. Ancak başta Buhari, Müslim, Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel’in Müsned’i olmak üzere hadis kitaplarında geçen “*Kim Allah’tan başka ilah yoktur derse cennete girer*”⁴⁶ manasındaki bir hadisten hareketle bazı kimseler tevhidin sadece “Lâ ilâhe illallah” ifadesinden ibaret olduğunu iddia etmektedirler.

Ancak bu konudaki hadisler bundan ibaret değildir. Tevhidin iki rükünden ibaret olduğuna ve Hz. Muhammed (Sav)’in peygamberliğine olan şehadetin şart olduğuna delalet eden hadisler sayılamayacak derecededir. Mesela “*Allah’tan başka ilahın olmadığına*

⁴⁴ Zwemer, 50.

⁴⁵ Zwemer, 50-51.

⁴⁶ Buhari Cenâiz, 1, Libas 24; İstizan 30, Rikak, 13, 14, Tevhid 33, 34, Bed’ü’l-Halk 6; Müslim İman, 153, 154, Zekat 32, 33; Tirmizi İman, 18; Ahmed b. Hanbel Müsned, II/122, 442, V/152, 159, 161, 285.

Muhammed (sav)'in O'nun kulu ve peygamberi olduğuna şahadet eden herkese Allah ateşi haram kılar"⁴⁷ hadisi bunlardan birisidir.

Diğer taraftan “*Kim Allah'tan başka ilah yoktur derse cennete girer*”⁴⁸ sözüne inanılması için öncelikle bu sözü söyleyen kimsenin kendisinin güvenilir olması gerekir ki kelime-i tevhidin birinci rüknüne inanmanın ikinci rüknüne inanmaktan geçtiği bizce aklın reddedemediği bir istidlal yoludur. Nübüvvetin inkârının küfür olduğu konusunda icmâ vardır.⁴⁹ Peygamberliğin inkârıyla Cebrâil (as), Cebrâil (as)'in inkârıyla nübüvvet ve Peygamberimiz Muhammed (sav)'in nübüvvetin inkârıyla da tevhit akidesi inkâr edilmiş olur.

2. Kur'ân'ın Kendinden Öncekilerin Hükümünü Kaldırmadığı İddiası.

Zwemer'in misyonerler için yazdığı söz konusu kitaptaki örnek konferanslardan bir tanesi Kur'ân'da neshin olmadığına dairdir. Yani Kur'ân'ın bir şeyi neshetmediği iddiasıdır. Yani Zwemer Müslümanlarla mücadele edilirken Kur'ân'ın hiçbir şeyi nesh etmediği tezinin işlenmesini telkin etmektedir. Adı geçen kitapta Kur'ân'dan önce mensûh bir kitabın bulunmadığı işlenerek neshin manasının çarpıtılması gerektiği özetle şöyle ima edilmektedir.

*“Müslümanlar, Yahudilerin ve Hıristiyanların kendi kitaplarını tahrif ettiklerine inanırlar. Müslümanlara göre İncil muharref olduğu gibi Kur'ân tarafından neshedilmiş ve hükmü geçersiz kılınmış bir kitaptır. Hâlbuki buna dair ne bir Kur'ân âyeti ne de Hz. Muhammed'(sav)'in bir sözü vardır. Hâlbuki Kur'ân'a göre o da bir ıslahatçı bir peygamber olarak gelmiştir.”*⁵⁰

*“Biz Müslümanlara karşı Kur'ân'ın önceki kitapları neshettiği tezini kabul edersek İncil'in yegâne ilahi kitap olduğunu ispatlayamayız. Müslümanlara karşı tarihi hadiselerin neshin konusu olmadığı tezini işleyeceğiz. Dolayısıyla Kur'ân'ın Mesih İsâ (as) hakkındaki başta mucizeleri olmak üzere tarihi malumatın Kur'ân ile sabit olduğunu ve mensûh olmadıklarını anlatmalıyız.”*⁵¹

Gerçekten de biz bugün neshin olmadığını iddia edenlerin pek çoğunda bu dilin hâkim olduğunu görebiliyoruz. Zwemer, sadece Kur'ân'da neshin olmadığı iddiasını İslam âlemine

⁴⁷ Ebu Zekeriyâ Yahya Şeref en-Nevevî, Şerhu Sahîh-i Müslim, (Tahk. Ebu'l-Fadl ed-Dimyâfî), Dâru'l-Beyân el-Arabîi Kahire 2006, I, 248-252,

⁴⁸ Buhari Cenâiz, 1, Libas 24; İstizan 30, Rikak, 13, 14, Tevhid 33, 34, Bed'ü'l-Halk 6; Müslim İman, 153, 154, Zekât 32, 33; Tirmizi İman, 18; Ahmed b. Hanbel Müsned, II/122, 442, V/152, 159, 161, 285.

⁴⁹ Sa'dî, Ebu Ceyb, *Mevsûatü'l-İcmâ fi'l-Fıkhî'l-İslâmî*, Daru'l-Fikr, Dimaşk 1978, II, 1034-1035.

⁵⁰ Zwemer, 43.

⁵¹ Zwemer, 71.

kanalize etmekle kalmıyor, İslam âlemine nasıl servis edilmesi gerektiğine dair metodu da öğretiyor. Bazı modernist kalem erbabı da bu hazır bilgileri geleneksel İslam aleyhinde kullanmayı bir keşif zannediyorlar. Maalesef bu dili kullanan bazı Müslüman araştırmacılar da nesihle alakalı Kur'ân'daki âyetleri Zwemer'in yaptığı gibi ya görmezden geliyorlar yahut tevil ediyorlar. Üstüne üstlük gerekçe olarak da Zwemer'in "Hz. Peygamber (sav)'den 'Şu âyet mensûhtur' diye bir söz sabit değildir" sözünü naklediyorlar. Kur'ân ilimlerine de şüpheyile bakan ve bunların sağlam olmadığını iddia eden bu kalem erbabına soruyoruz: "Peki, Rasûlüllah (sav)'in 'Şu âyet müteşabihdir' dediği sabit midir? Böyle bir şey sabit olmadığına göre nesih tabi olduğunuz mantığa göre Kur'ân'da müteşâbihâtın olmadığını da söylemeniz gerekir. Aksi takdirde nesih ve müteşabihât konularında farklı farklı mantıklardan hareket etmiş Zwemer'in nesih konusunda verdiği hükme boyun eğmiş olacaksınız. Hulasa Kur'ân'da neshin olmadığına dair iddiaların bir oryantalist proje olduğu ortaya çıkmış oluyor."⁵²

3. Hz. Peygamber (sav)'in Ahirette Şefaatinin Olmadığı İddiası.

Zwemer'in bir diğer emeli de Peygamberimiz (sav)'in şefaatiyle alakalıdır. Hz. Peygamber (sav)'in şefaatinin bulunmadığı ilk defa Zwemer tarafından iddia edilmiş değildir. Ancak o bu teoriyi canlandırmış, Müslümanlar arasında ilmen ve itikaden zayıf bazı kimseler nisbet edilen şâz bir görüşü genelleyerek umumi manada bütün Müslümanlığın aleyhinde kullanmıştır. Zwemer, mübeşşir görevi yapacak misyonerler için hazırladığı mezkûr eserinde şöyle demiştir:

*"Hıristiyan mübeşşirlerin öğrenmeleri gereken bir diğer husus da şefaath meselesidir. Kur'ân meleklerin şefaatine inanan müşriklere putların şefaath edemeyeceklerini bildirmektedir. Aksine şefaath inancı İslamiyet'in temel inançlarından birisidir. Ehl-i sünnet inancındaki Müslümanlar bütün peygamberin ümmetine şefaath edebileceklerine inanırlar. Binaenaleyh her Müslüman o korkunç kıyamet gününde peygamberinin kendisine şefaath edeceğine inanır. İşte tam burada misyonerlere bir fırsat doğmuştur. O da Mesih'ten başka şefaath edebilecek kimsenin olmadığını ve tek şefaathçinin Mesih olduğunun anlatılmasıdır."*⁵³

Buradan da anlaşılıyor ki, son yıllarda Hz. İsa (as)'nın öldüğünü iddia eden bazı kimseler Kur'ân âyetlerini yoktan yere birbiriyle çelişkili gösterme çabasına girmişlerdir.

4. Hz. Peygamber (sav)'in Ümmi Olmadığı İddiası.

⁵² Neshin ispatı konusunda bkz. Rahmetullah b. Halilürrahman el-Hindî, *İzhâru'l-Hakk*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1993, s. 231-146.

⁵³ Zwemer, 49; Güngör, 199.

Zwemer tarafından misyonerler için yazılan *Tarîku'l-Mıhıbbîn* adlı kitapta yine misyonerler için Hz. Peygamber (sav)'in Kur'ân-ı Kerim'de mükerrer olarak geçen ümmîlik sıfatının yanlış anlaşıldığı ve Hz. Muhammed (sav)'in okuryazar olduğu iddia edilmiş. Bu Müslümanlarca okuma yazma bilmediğine inanılan Hz. Muhammed (sav)'in ümmî kelimesinin manasının yanlış anlaşıldığı iddia edilmiştir.⁵⁴

Zwemer bu konuda şöyle der:

“Müslümanlar “ümmî” kelimesinin manasının okuma yazma bilmeyen demek olduğunu söylüyorlar. Ancak tekitle söylüyoruz ki bu kelime “ümmî” değil “el-ümemi” olup ümmetlerden demektir.⁵⁵ Okuma yazma bilmeyen demek değildir. İlgili âyetlere baktığımız zaman bizim düşüncemizin doğruluğu anlaşılacaktır. Bu kelimeyi bu şekilde tefsir ettiğimiz takdirde Muhammed (sav)'i hakiki peygamberler zümresinden çıkarmış olacağız. Çünkü biz biliyoruz ki bütün peygamberler İsrail oğullarından gelmiştir. Başka hiçbir ümmetten gelmemiştir.”⁵⁶ “Ümmî” kelimesi, okuma yazma bilmeyen değil, kendisine kitap ve vahiy gönderilmeyen demektir. Hz. Peygamber (sav)'in ümmî olduğu iddiası, Kur'ân'nın mucizevi bir kitap olduğunu iddia eden Müslümanlar tarafından ortaya atılmıştır.⁵⁷

İşte son yıllarda ümmî kelimesi etrafında koparılan fırtınanın bizce hakiki sebebi, Zwemer'in arzularının gerçekleştirilmek istenmesinden başka bir şey değildir. İslam âlemindeki modernleşme faaliyetleri maalesef Rahip Zwemer'in haklı çıkarılmaya çalışılması için yapılan beyhude mesaiden başka bir şey değildir. Müslümanların yetiştirdikleri en önemli filozoflardan birisi olarak kabul edilen Câbirî, *Kur'ân'a Giriş* adıyla Türkçe'ye çevrilen eserinde de yenilik adına “ümmî” kelimesinin Müslümanlarca yanlış anlaşıldığına dair zorlama tevillerle hatanın dilcilerden kaynaklandığını söyleyerek dolaylı olarak Zwemer'i desteklemekten çekinmiyor.⁵⁸

Topyekûn İslam âlemine çeki düzen vermeye çalışanların başında gelen Câbirî'nin modernizm anlayışı İslam âlimlerini ve kültürünü tahkir etmekten başka bir şey değildir. İslam Arap-İslam Kültürünün Akıl Yapısı ismiyle dilimize çevrilen eserinin sonuç kısmında “*Dil, şeriat, akide ve siyaset kültürün referans çevresini oluşturan ana unsurlardır. Arap aklının*

⁵⁴ Zwemer, 76.

⁵⁵ Bakara, 73; Âlû İmrân, 19, 69; A'râf, 157, 159.

⁵⁶ Zwemer, 50, 76.

⁵⁷ Güngör, 200.

⁵⁸ Muhammed Âbid el- Câbirî, *Kur'ân'a Giriş*, (Terc. Muhammed Coşkun), Mana Yayınları, İstanbul 2013, s. 87-113.

yenilenmesi de ancak bu unsurların otoritelerinden kurtulmakla mümkündür”⁵⁹ diyen Muhammed Âbid el-Câbirî'nin eserlerinde geleneği eleştirmekten başka Müslümanları modernleştirecek bariz ve müspet bir fikir bulunmuyor.

Hâsılı, İslam âleminde modernizm adına yazıp çizenler neredeyse bütün enerjilerini ve mesailerini maalesef Zwemer'in fikirlerinin hayatiyet kazanmasına teksif etmiş görünüyorlar.

B. ZWEMER'İN ŞÜPHE SALMAK İSTEDİĞİ BAZI HUSUSLAR

1. Müslüman Müellifler ve İslami Eserlerin İtibarsızlaştırılması.

Müellifin söz konusu ettiğimiz kitabında başta misyonerler için numune olarak hazırladığı konferanslar olmak üzere kitabın her yerinde anlatmaya çalıştığı konular, bugün Müslümanları en çok meşgul eden konulardır. Mesela başında gelen hidayet ve hak dinden dönme (irtidat) yani mürtedin hükmü konusudur. Rahip Zwemer'in misyonerlere hazırlamış olduğu onuncu konferans Müslümanlıktan dönen kimsenin öldürülmesiyle alakalı hükmünden ibarettir. Bu konuya hazırlanan misyonere tavsiye edilen kitaplar ise başta Kamil Abdulmesih İtânî'nin, Mîhâil Mansur'un *Hristiyan Olanların Hayat Hikâyeleri* adlı kitaplarıdır. Bunun yanında *Kahire Kongresinin Sonuç Bildirisi* ve *el-Esâlibü'l-Fuzlâ li'l-Ameli Beyne'l-Müslimîn / Müslümanlar Arasındaki Hristiyanlaştırma Faaliyetlerinin En Üstün Yolları* adlı kitaplarıdır. Zwemer bu konuya dair konferans için, Kur'ân yerine Kitâb-ı Mukaddes'in, Hristiyanlığa ait diğer usul kitaplarının kullanılmasını tavsiyelerinde bulunmuştur.⁶⁰

Bu konuda gerek müsteşriklerce gerekse Müslümanlarca yazılan pek çok makaleye ve matbuata rastlamak mümkündür. Zwemer'in bu konunun gündeme gelmesiyle hedeflediği şey, İslam dinin acımasız ve kesin hükümler içerdiği düşüncesidir. Ne var ki ünlü müsteşrikin bizce buradaki yanlılığı, bu konuya da sadece insanlar açısından bakarak Allah'ın hakkını görememiş olmasıdır.

Zwemer her vesileyle Müslüman klasiklerini gözden düşürülmesi için elinden geleni yaparken, Hristiyan klasiklerini, dini kahramanlarını daima yüceltmiş ve bunların Hristiyan misyonerlerin rehberi olduğunu tekrarlamış durmuştur. Mesela Napolyon gibi Hristiyan savaşçıları Mikail Mansur gibi misyonerleri model olarak gösterirken başta Peygamberimiz (sav) olmak üzere Müslüman rehberleri ve din âlimlerini itibarsızlaştırmak için hummalı bir

⁵⁹ Câbirî, *Arap İslam Kültürünün Akıl Yapısı*, (Terc. Burhan Köroğlu vd.) Kitabevi, İstanbul 2000, s. 704.

⁶⁰ Zwemer, 76.

şekilde çalışmıştır. Eserlerle alakalı olarak da tamamen Hristiyan misyonerlerde yazılan kitapları tavsiye etmiştir.⁶¹

2. Hz. Peygamber (sav)'in Hadislerine Olan Güvenin Zedelenmesi.

Müellifin yaymaya ve kaşımaya çalıştığı meselelerden bir diğeri de hadisler güvenilir olmadığı düşüncesidir. İkinci konferans hadislerle alakalıdır. Zwemer bu konuyla ilgili olarak şöyle der: “Hz. Muhammed’in hadisleri vefatından iki yüz elli sene sonra yazıldığını, Luka İncil’i ise Mesih’in ölümünden otuz sene sonra yazıldığını anlatacağız. Hadislerdeki meçhul, mümkati gibi terimlerle hadisler gözden düşürülmelidir.”⁶² Yani müellife göre hadisler içerisinde senesinde kopukluk olan ve râvîsi bilinmeyen hadislerin bulunduğu anlatılmalıdır.

Gerçekten de bugün hadis alanı müsteşriklerin en çok ilgi gösterdiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Başta Goldziher olmak üzere bütün mesaisini hadislere adanmış oryantalistler bulunmaktadır. Diğer taraftan İslam âleminde de Oryantalistlerin bu ve benzeri davalarını gönüllü olarak yayma misyonunu yüklenen kimselerin olduğunu da biliyoruz. Dolayısıyla bu makalede hadisler bütün yönleriyle savunma imkânına da maalesef sahip değiliz. Ancak şu kadarını söyleyebiliriz ki; Hristiyanlıktaki İncillerin Peygamberimiz (sav)’in hadisleriyle bile mukayesesinin mümkün olmadığını bizzat İncil üzerine yapılan çalışmalar göstermektedir. Dört İncil’in en iyimser bir tahminle M.S. 60 ila 100 yılları arasında yazıldığını kabul etsek bile yazılan ilk nüshalardan bugün bir tanesi bile ortada yoktur.⁶³

Mesela dört İncilin aralarındaki farkı araştıran Şaban Kuzgun şunları söylemektedir:

“Şu anda Kilise tarafından sahih kabul edilen ve yeni Ahid’in başında yer alan dört İncil’in orijinal el yazmaları ile onlardan kopya edildiği söylenen elde mevcut en eski kopyalar arasında en azından iki buçuk asırlık bir zaman aralığı vardır. Bu şu demektir: Şu anda en eski İncil yazması olarak elde bulunan nüshaların İncil yazarlarının yazmış olduğu asıl orijinal metinden kopya edilip edilmediğini tespit etmek üzere her hangi bir karşılaştırma yapma imkânımız yoktur. Çünkü asıl orijinal nüshalar kaybolmuştur...”⁶⁴

Netice itibariyle esas güvenilmemesi gereken Peygamberimiz (sav)’in hadisleri değil, Hristiyanlığa ait muharref İncillerdir.

⁶¹ Bkz. Zwemer, 54.

⁶² Zwemer, 71.

⁶³ J. Paterson Symith, How We Got Our Bible, London, p. 3. Kuzgun, Şaban, Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2008, 172.

⁶⁴ Kuzgun, 172.

3. İslami Kavramların Tahrif Edilerek Yerine Batılı Kavramların Getirilmesi.

Maalesef geleneksel Müslümanların tenkidinde kullanılan bir takım kavramların dahi Zwemer'e ait olduğuna şahit oluyoruz. Daha doğrusu bugün Müslüman akademisyenler arasında sıkça kullanılan bazı kavramların ve ifadelerin Zwemer'in ajandasından çıktığını görüyoruz. Mesela “*savunmacı yaklaşım*” tabiri bunların en önemlilerindedir. Şöyle ki, bugün bazılarının gelenek taraftarlarını anlatırken kullandıkları “*savunmacı*” tabiri Zwemer'e aittir. Görebildiğimiz kadarıyla bunu ilk kullanan kimse odur. Eserinin pek çok yerinde Müslümanların dinlerini korumak için yaptıkları mücadeleyi küçümseyerek bunu Müslümanların güçsüzlüğüne dolayısıyla da savunmacı bir kafa yapısına sahip olduklarına bağlamaktadır.⁶⁵

Maalesef geleneği tenkit etmek için modernist çizgideki Müslümanlar tarafından yapılan neşriyatta bu kavram sık sık kullanılmaktadır. Zwemer tarafından Müslümanların *savunmacı* olmalarının bir suç teşkil ettiğini anlamamız mümkün; ancak müsteşriklerin diliyle Müslümanların Müslümanlar tarafından yaftalamasını anlamamız mümkün değildir. Bir insanın -mesela Zwemer'in- Hıristiyanlığı savunması, Hıristiyan ilim adamlarını ve rahipleri model göstermesi, Hıristiyanlığa ait neşriyatın propagandasını yapması savunmacılık olmuyor; ancak Müslümanlar inandıkları geleneksel değerleri savunurlarsa *savunmacı*, onları korumaya çalışırlarsa *tutucu* oluyorlar. Aynı dine inandığımız modernist kimseler İslam dininin temel değerlerini savunanları savunmacı ve tutucu gibi ifadelerle yaftalarken mutaassıp bir Hıristiyan olan Rahip Zwemer'e toz kondurmuyorlar.

Aynı dilin bugün neshin olmadığını iddia eden bazı kimselerce de kullanıldığını görebiliyoruz. Mesela Zwemer'in “*Hız. Peygamber (sav)'den 'Şu âyet mensûhtur'* diye bir söz sabit değildir” ifadesini kaynak göstermeden naklediyorlar. Bu kalem erbabına soruyoruz: “Peki, Rasûlüllah (sav)'in ‘Şu âyet müteşabihtir’ dediği sabit midir? Böyle bir şey sabit olmadığına göre nesihte tabi olduğunuz mantığa göre Kur’ân’da müteşâbihâtın olmadığını da söylemeniz gerekmez mi? Aksi takdirde nesih ve müteşâbihât konularında farklı farklı mantıklardan hareket etmiş olmuyor musunuz? Ancak Kur’ân’da neshin olmadığına dair iddiaların Zwemer’in projesi olduğu gerçeğini gizleyemiyorsunuz.”⁶⁶

⁶⁵ Zwemer, 35.

⁶⁶ Neshin ispatı konusunda bkz. Rahmetullah b. Halilürrahman el-Hindi, *İzhâru'l-Hakk*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1993, s. 231-146.

Hâsılı, bugün İslam kültüründe bulunmayan; ancak; İslam âleminde mütedeyyin Müslümanlar aleyhinde kullanılan pek çok kavramın da kaynağının müsteşriklerin eserleri olduğu gerçeğiyle yüzüyoruz. Mesela **kökten dincilik** ve **tek hakikatçılık** gibi son zamanlarda kullanılmaya başlanılan kavramların kaynağının batılı müsteşrikler olduğunu söylemek mümkündür.

C. **TARİKU’L-MUHİBBİN** ADLI KİTABIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

1. Zwemer’in Kitabından Yaptığımız Bazı Tespitler

Zwemer’in misyoner yetiştirmedeki temel prensipleri açıklamak için kaleme aldığı bu çalışmada pek çok İslami unsurların kullanıldığını söyleyebiliriz. Diğer bir ifadeyle müellif, İslam dininin güzel bulduğu prensiplerini kullanmakta, bunları Hıristiyanlığa mal etmeye çalıştığı gözlerden kaçmamaktadır. Nasıl ki sömürgeci devletler umumiyetle sömürdükleri devletlerin bazı kültür unsurlarını da kendilerine mal etmekten geri durmamışlardır. Bu eserde de Hıristiyanların Müslümanlardan aldıkları ve kendilerine mal ettikleri pek çok prensibin bulunduğunu söyleyebiliriz. “*Allah bizimle beraberdir*”⁶⁷, *Onlarla en güzel metotlarla mücadele et*”⁶⁸ cümleleri birer âyettirler. Müellif bunları yer yer kullanmaktadır. Zwemer bunlardan bazılarını gizlerken bazılarını da itiraf etmek zorunda kalmıştır. Mesleğinde oldukça başarılı olduğunu gördüğümüz ünlü misyonerin kitabının başından sonuna kadar İslami eserlerin metodunu takip ettiğine şahit olduk. Bizce Zwemer’in diğerlerine göre başarısındaki en büyük etken kaynaklara hâkim olması ve bunları kendi davasına uygulamasıdır.

Zwemer şöyle diyor:

“Müslümanları Hıristiyanlaştırma faaliyetlerinde nefsin terbiye ederek vakur, tahammüllü ve çetin bir yapıya kavuşman çok önemlidir. Müjdecî misyoner nefsinde hâkim olmalı, asla heyecanlanmamalı ve kızmamalıdır. Bu durum tenkit edilebilecek bir durumdur. Misyoner açıklanması ve anlaşılması zor olan pozisyonlara düşmemeli ve kızmamalıdır. Hatta Kitab-ı Mukaddes’e dokunmak gibi küçük hadiselerde bile Müslümanların gözünden kaçmayacak hareketlerde bulunmamalıdır. Bir keresinde yaşlı bir yazar Kitab-ı Mukaddes’i yere koymama ve sandalyenin bir tarafına yaslamam gerektiğini söyleyerek eleştiride bulundu. Kutsal kitabın asla göbekten ve kalçadan aşağı tutulamayacağını, ona abdestsiz elle dokunulamayacağını söyledi. Çünkü Müslümanlara göre Kur’ân’a ancak abdestli olanlar dokunabilir. Bu, benim gözümde ciddi bir durumdur. Hıristiyanların da bu hataya

⁶⁷ 9. Tevbe, 40.

⁶⁸ 16. Nahl, 125.

düşmemeleri gerekir. Onlar da kitaplarına saygısız ve hürmetsiz bir şekilde dokunmamalı ve eline almamalıdır. Bence burada bizim düzensizliğimiz de bana cidden elem vermektedir. Allah'ın kitabına karşı böyle davranırken karşı tarafı suçlarken aşırı gitmemeliyiz.”⁶⁹

Buradan da anlaşılıyor ki, son yıllarda Müslümanlar arasında Kur'ân-ı Kerim'i göbük altında tutmamak, kılıf içine koymak, yüksek yerlere asmak ve ona abdestsiz dokunmamak gibi saygı ifade eden davranışlara karşı çıkanların bunu kendiliğinden yapmadıkları anlaşılmaktadır. Bunların niyetleri mukaddes kitabımızı sıradanlaştırmak ve kutsal olmadığı intibasını vermek değilse hiçbir kutsala yakıştıramayan davranışların Kur'ân'a reva görülmesinin bir anlamı yok mudur? Hâlbuki aynı kimseler Tevrat'ın ele alınıp okunmasının ancak hahamların kontrolünde bulunduğunu ve Tevrat'ı okuyabilmeleri için Müslümanların abdestinden daha zor bir temizlik ameliyesinden geçmeleri gerektiğini görmezden gelirler.⁷⁰

2. Zwemer'in Kitabındaki Bazı Çelişkiler ve Çarpıtmalar

Zwemer şöyle diyor: *“Müslümanların hayret edilmesi gereken bir özellikleri var ki oda Müslüman olduklarını açıklamaktan asla mahcup olmazlar. Hatta bütün insanları Müslümanlığa davet etmekten kaçınmazlar. Üstelik bunu Kur'ân'ın bir âyeti emretmektedir: “İnsanları Allah yoluna hikmetle ve güzel nasihatlerle davet et”⁷¹ Müslümanlar kendi dinlerine çağırmaktan geri durmazlarken bize ne oluyor ki hak olan Hristiyanlığı insanlara anlatamıyoruz? İslam âlemini fakirlikten kurtaracak İncil bizim elimizde değil mi? Bizim ilahımız Allah'tır. Mesîh İsa çarmıha gerildi ve öldü. Ruhul-Kudüs yukarıdadır. Şu an her şey bizim lehimize. Daha neyi bekliyoruz? Hata, Allah'ta mı? İsa Mesîh'te mi? Rûhul-Kudüs'te mi? Yoksa bizde mi? Âlimlerimiz güvenilir kimselerdir. “Allah da bizimledir”.⁷² Biz hak için çalışıyoruz”.⁷³*

Müslümanların hayret edilmesi gereken bir özelliklerinin bulunduğu dair Zwemer'in tespitine katılmamak mümkün değildir. Ancak aynı paragrafta yer alan daha sonrakiler tespitler asla doğru değildir. Burada bunları tek tek ele almak da mümkün değildir. Madem Hristiyanlık hak din, o halde neden misyonerlik yoluyla yayılmaya çalışılmaktadır? İkinci bir husus, bugünkü İncil insanları fakirlikten kurtarmadığı gibi, Hristiyanların ellerine İncil'i verdikleri

⁶⁹ Zwemer, 52.

⁷⁰ Bkz. Abdurrahman Küçük vd. *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara 2010, s. 311, 321.

⁷¹ Nahl, 125; Zwemer, 26.

⁷² 9. Tevbe, 40.

⁷³ Zwemer, 28.

halkların mallarını yağmalamaktan başka bir şey yapmadıkları meşhur bir darb-ı mesel halini almıştır.

Zwemer'in çarpıttıklarına gelince, doğrusu onun çarpıttıklarının değil, çarpıtamadıklarının tespit edilmesi daha gerçekçi bir yaklaşım olur. Ancak biz burada konuya oldukça bariz bir örnek vermek istiyoruz. Necran Hıristiyanlarının Hıristiyanlığa hizmetleri konusundaki azimlerini örnek göstermekte; ancak Kûs b. Saïde'nin Ukâz Panayır'ındaki hitabesinin bir kısmını kırparak vermektedir. Hâlbuki Kûs b. Saïde o meşhur konuşmasında Hz. Peygamber (sav)'in gelmesinin yaklaştığını ve ahir zaman nebisinin gölgesinin insanların üzerinde olduğunu da söylemiştir. Ancak Zwemer onun ahir zaman peygamberi ile ilgili beyanını kırparak vermektedir.⁷⁴

Sonuç itibariyle, Zwemer'in mezkûr eserinde sergilediği İslam dini konusundaki çelişkilerinin, yazarın doğru olduğunu düşündüğümüz tespitlerinden daha fazla olduğunu da burada dile getirmek isteriz.

SONUÇ:

Bazılarına göre bugün İslam âlemini meşgul eden bu tartışmaların sebebi sadece gelişen şartlar iken diğer bazılarına göre içtihat veya modernleşme ihtiyacıdır. Ancak bize göre bunların hiç birisi değildir. Bize göre bunların gerçek sebebi, yukarıda kısmen temas ettiğimiz geleneksel usulümüzü ve prensiplerimizi terk etmiş olmamızın sebep olduğu kargaşadan başka bir şey değildir. Buna bağlı olarak Müslümanların gündemlerinin başkaları tarafından belirleniyor olmasıdır. Diğer bir ifadeyle; Müslümanların İslam âlemini meşgul edecek suni gündemlerin üretilerek yönlendirilmeye müsait hale gelmeleridir. Bundan dolayıdır ki bugün İslami modernizm adına Hz. Peygamber (sav)'in ümmiliği, Kur'ân'da neshin olup olmadığı, mürtedin nasıl cezalandırılacağı, Kur'ân'da şefaatin olup olmadığı gibi özellikle Hıristiyanların işine yarayacak konular modernizm adına işlenmektedir. Hâlbuki tartışılanların hiç birisi Müslümanların bugünkü problemlerine çare olabilecek neviden konular olmadığı gibi Müslümanların önünde acilen çözüm bekleyen meseleler hiç değildir.

Diğer taraftan, son iki asırdır modernizm adına ürettiklerimiz, Müslümanların birleşmesi, madden manen terakki etmesi gibi konulan hedeflerin gerçekleştirilmesine asla hizmet etmemiştir. Söz gelimi, ilk modernleşme çalışmalarının yapıldığı yirminci asırda Mısır'daki ıslahat hareketleri Mısır'ı asla payidar etmemiştir. Mısır modernleşmemiş, aksine

⁷⁴ Krş. Zwemer, 66; M. Asım Köksal, *Hz. Muhammed ve İslamiyet*, Işık Yay. İstanbul 2011, s. 64-65.

modern fikirler onları Batı'ya daha da mahkûm hale getirmiştir. Keza Fazlurrahman'ın *Kur'ân'ın tarihselliği* projesi Pakistan'ı süper güç yapmamıştır. Bütün potansiyeline rağmen Pakistan dünyanın en geri kalmış ülkelerinden birisi olmaktan kurtulamamıştır. Yine böylece bütün renkleriyle ve aynı rengin muhtelif tonlarıyla modernist akımların kol gezdiği Hindistan da müreffeh bir hale gelmemiş, aksine oradaki Müslümanlar yalnızlıktan hiç kurtulamamışlardır. İslam âlemindeki bu garip vaziyetin açıldığımız fikir deryalarının bizi hangi mecralara ve maceralara sürüklediğini görmemiz artık bir zaruret halini almıştır. Netice itibariyle keşfettiğimizi zannettiğimiz her şey, bizi bulunduğumuz yerlerden daha da gerilere götürmüştür. Dahası, keşfettiğimizi zannettiklerimiz kaybettiklerimizi telafi etmeye yetmemiştir. Zamanın geçtiğini anladığımız an artık hiçbir şey, pek fazla bir kıymet ifade etmeyecektir. Her geçen gün geleneksel ilmi disiplinlerimizin, Kur'ân ve sünnetten istinbat edilmiş ilmi birikimimizin bir ihtilaflar yumağı olarak göstermeye gayret eden modernizm oyununun içinde bir de misyonerlik oyununun bulunup bulunmadığını artık fark etmemiz gerekmektedir.

Üçüncüsü, bugün İslam âleminde modernizm adına en çok konuşulan, üzerine kitaplar ve makaleler yazılan bu konuların bir misyonerin ajandasından çıkan plana uygun olmasının hiç bir anlamı yok mudur? Yani Müslümanlar Hz. Peygamber (sav)'in nübüvvetini zekâsıyla irtibatlandırma çabaları, onun sünnetini ve mucizelerini geçersiz kılmak için verilen emekler ümmi olmadığını ispatlayınca mı yahut neshin, şefaatin olmadığını anlayınca mı geri kalmışlıktan kurtulacaklar ve ilerleyecekler? Zwemer, Müslümanları Hıristiyanlaştırmamıza gerek yoktur, tevhidin ikinci rüknü olan “Muhammed Allah'ın Rasûlüdür” ibaresini kelime şehadetten kaldırılmasını sağlamamız, onları Kur'ân'da neshin bulunmadığına inandırmamız ve Hz. Muhammed'in şefaatinin olmadığına ikna etmemiz yeterlidir diyor. Müslüman yazarçizerler de bunları yaptığımız takdirde ilerleyeceğimizi ve modernleşeceğimizi iddia ediyorlar. Ona uygun neşriyatta bulunuyorlar. Biz ise müsteşriklerin söylediklerinin değil, aksinin doğru olduğunu iddia ediyoruz. İslam âleminde yayılmasına çalışılan bu fikirlerin İslam âlemine kurulmuş bir tezgâh olduğunu, Müslümanların bu oyuna gelmemesi gerektiğini düşünüyoruz.

Üzülerek ifade etmeliyiz ki, selefin asırlardır kendisine ihtiyat ve temkinle yaklaştığı İslami sahaya sirayet etmemesi için her türlü tedbire başvurduğu İsrâiliyât, asrımızdaki bazı Müslüman araştırmacıların elde etmek için can attığı bir meta haine dönüşmüş gibidir. Hıristiyanlıktaki hurafe unsurların İslam dinine sokulması için Zwemer'in var gücüyle İslami matbuat üzerinde yapmak istediği tahribat bugün adeta Müslümanların kendi elleriyle

yapılmaya çalışılmaktadır. Bugün başta Zwemer'inkiler olmak üzere pek çok müsteşrikin görüş ve düşünceleri modernleşme kılığında İslami matbuat içinde en mutena yerlere yerleştirilmek istenmektedir. Artık misyonerlerin ve müsteşriklerin görüşlerini İslam toplumu içerisine gönüllü olarak yaymaya çalışan doğulu kalem erbabını bulmak hiç de zor değildir. Netice itibariyle, geç de olsa Müslüman olduğunu ilan eden Ka'bu'l-Ahbar'a gösterilen temkin ve ihtiyat, mükemmel bir Hıristiyan olduğu tartışma götürmeyen Zwemer ve benzerlerine de gösterilmedikçe Müslümanlara has bir din dilinden asla bahsedilemez. Başka bir ifadeyle eski Yahûdî ve Hıristiyanların İslam dinini tahrip, tahrif etmek için icat ettikleri klasik İsrailiyâta karşı İslam âlimlerinin aldığı tedbirlerin benzerini, bugünkü islam alimleri çağımız oryantalistlerinin icat ettikleri modern İsrailiyâta karşı göstermedikçe modernleşmeden bahsetmemiz asla mümkün değildir.

KAYNAKÇA:

Ahmet Hamdi Paşa, *Misyoner, İngiliz Misyonerleri Nasıl Yetiştiriyor?* (Sad. Cemal Sofuoğlu) Tibyan Yayıncılık, İzmir 2007.

Akîkî, Necip, *el-Müsteşrikûn*, Daru'l-Maarif, Mısır 1964.

Ali b. İbrahim el-Hamd en-Nemle, *et-Tansir Mefhumühü ve Ehdafühü ve Vesailühü ve Sübülü Müvacehetihî*, file:///C:/Users/asus/Documents/Zwemer/

Bekele, Yuhannes, *Samuel Zwemer's Missionary Strategy Towards Islam* (The university of Birmingham, 2012).

Câbirî, Muhammed Âbid, *Arap İslam Kültürünün Akıl Yapısı*, (Terc. Burhan Köroğlu vd.) Kitabevi, İstanbul 2000.

Câbirî, *Kur'an'a Giriş*, (Terc. Muhammed Coşkun) Mana Yayınları, İstanbul 2013.

Dayhan, Ahmet Tahir, *Memalîk-i, Osmaniyye'yi Keşfe Çıkan Oryantalistler*, Rihle Kitap, 2011 İstanbul.

Ebu Ceyb, Sa'dî, *Mevsûatü'l-İcmâ fi'l-Fıkhi'l-İslâmî*, Daru'l-Fikr, Dimaşk 1978.

Ebu'l-Kelam Âzad, *Hindistan'da İstiklâl Mücadeleleri*, Bedir Yayınevi, İstanbul 1964.

Emanet, Celal, "Amerikalı Bir Misyoner: Samuel marinus Zwemer", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 1; Mart 2014.

Güngör, Muhammed, *İslam, Dünyasına Gönderilen Misyoner Elçisi: Samuel Marinus Zwemer ve İslama Bakışı*, *Dini Araştırmalar*, 2014, Cilt: 17, Sayı: 44.

Hubers, John, *Samuel Zwemer and the Challenge of Islam From Polemic to a Hint of Dialogue*, *International Bulletin*, Vol 28, No. 3, July 2004.

- Köksal, M. Asım Hz. *Muhammed ve İslamiyet*, Işık Yay. İstanbul 2011.
- Kuzgun, Şaban, *Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri*, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2008.
- Küçük, Abdurrahman Tümer Günay, *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara 2010.
- McCurry Don M. McCurry, *Hitta Li Gazvi'l- İslam*, (The Gospel and Islam A 1978. Compendium 1978 Colorada.
- Mustafa Sabri, *İnananlarla İnanmayanları Ayıran Söz / el-Kavlü'l-Fasl*, (Yay. Haz. Abdulkerim Seber), Tibyan Yayıncılık, İzmir 2018.
- Nevevî, Ebu Zekeriya Yahya Şeref Şerhu Sahîh-i Müslim, (Tahk. Ebu'l-Fadl ed-Dimyâtî), Dâru'l-Beyân el-Arabîi Kahire 2006,
- Rahmetullah b. Halilürrahman el-Hindi, *İzhâru'l-Hakk*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1993.
- Rahmûn Naîme, *Esâlib ve Vesâilü't-Tansîr el-Muâsıra*, (el-Cezâiru Nemûzecen) Hırrîş, Hîde.
- Raid Emir Abdullah, *el- Müsteşrikûn el- Alman ve Cühûdühüm Tücâhe'l- Mahtûtâti'l- Arabiyyeti'l- İslâmiyye, Mecelletü Külliyyeti'-Ulûmi'l- İslamiyye*, cilt: 8, sayı: 15/1.
- Roger S. Greenway, Brief Biography of Samuel Zwemer, Greenway-Zwemer+bio+with+pics+and+quotes+for+web. pdf
- Symth, J. Paterson How We Got Our Bible, London. ?.
- Şakir, Alem-ü Şevk, el-İstişrak Ahtarü Tahaddin li'l-islami, *Dirasat el-Camiatü'l-İslamiyyetü'l-Âlemiyye, bi Shitagong*.
- Ubaid Ahmed Khan / Naqibullah Hafiz, Muslim Conversion to Christianity: A Cose study of Lucknow Missionary Conferance (1911), Ma'arif Research Journal (Jan-June 2014)
- Uçar, Ahmet, *İslam Dünyasında Misyoner Orduları*, Çamlıca yayınları, İstanbul, 2017.
- Yel, Ali Murat, "Zwemer, Samuel Marinus" DİA, Ankara.
- Wilson, J. Christy, The Apostle to İslam: *The Legacy of Samuel Zwemer*, İnternational Journal of Frontier Missions, Vol 13:4 1996.
- Zamani, Muhammed Hasan *Dirâsâtü İstişrakıyye*, sayı: 1, y.y. 2014.
- Zwemer, Samuel Marinus, *Tarîku'l-Muhıbbîn ilâ Kulûbi'l-Müslimîn*, Daru'n-Nîl el-Mesîhiyye, Kahire ts.